

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ו / גליון ר

ערש"ק פרשת לך לך ה'תשס"ט

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת פרשת לך לך, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון ר), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

325 Kingston Ave. #2, Brooklyn, NY 11213
(718) 732-9017

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson ave. Brooklyn, NY 11237
(718) 628-6700

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

מפירוש רש"י והתנחומא עולה, כי תרח עשה תשובה עוד קודם זמן ברית בין הבתרים – ביאור ההכרח לומר כך.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ה עמ' 307 ואילך; חלק טו עמ' 63 ואילך)

יינה של תורה

סיפור התורה אודות אברהם אבינו מתחיל בציווי הקב"ה אליו "לך לך מארצך", שהי' זה בהיות אברהם בן ע"ה שנים; הטעם שלא נכתבו המאורעות עמו שקודם לכן.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כה עמ' 47 ואילך)

חידושי סוגיות

יקשה ע"פ הכס"מ בדברי הרמב"ם שחילק בין ב' הקדושות דהכניסות לארץ, וידחה ביאורי המפרשים דעדיין אינו מיושב מפני מה אין כיבוש האומות מפקיע מקדושה שני'; יבאר באופן מחודש דדין קדושה אינו תלוי בקנין הארץ כ"א הוא ענין בפ"ע שנפעל בהכניסה, ובוזה יישב דתלוי אופן הקידוש אי נעשה בדרך כיבוש או חזקה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 100 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע במעלת סיפורי חסידים.

(אגרות קודש חלק ו ע' עה)

מקרא אני דורש

מתי עשה תרח תשובה?

מפירוש רש"י והתנחומא עולה, כי תרח עשה תשובה עוד קודם
זמן ברית בין הבתרים – ביאור ההכרח לומר כך

א. בזמן ברית בין הבתרים, אמר הקב"ה לאברהם (פרשתנו טו, טז): "ואתה תבוא אל
אבותיך בשלום, תקבר בשיבה טובה".

ומפרש רש"י: "אל אבותיך – אביו עובד עבודה זרה והוא מבשרו שיבא אליו, ללמדך
שעשה תרח תשובה. תקבר בשיבה טובה – בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו". והיינו,
שבהפסוק כאן רואים שגם תרח וגם ישמעאל עשו תשובה לבסוף.

והנה מקור דברי רש"י בענין תרח שעשה תשובה הוא במדרש תנחומא (שמות יח),
ושם איתא "בשרו הקב"ה: חיך שעשה אביך תשובה". אך רש"י שינה מהתנחומא, כי
בתנחומא משמע שאברהם לא ידע מזה, והקב"ה בישרו בשעת מעשה על כך שאביו תרח
עשה תשובה; אולם מלשון רש"י משמע שאברהם כבר ידע מקודם שתרח עשה תשובה,
והפירוש "ללמדך" הוא שכאן מחדש הכתוב לנו שאכן תרח עשה תשובה.

ועל כל פנים, בין להתנחומא ובין לרש"י משמע ברור, שבשעת ברית בין הבתרים כבר
עשה תרח תשובה; ולכאורה צריך להבין: מה ההכרח לזה?

הרי כשם שבנוגע לישמעאל מפרש רש"י שדברי הקב"ה הם בשורה על העתיד,

שהקב"ה בישר לאברהם שישמעאל עתיד לעשות תשובה – כן היה אפשר לפרש בנוגע לתרח, שהקב"ה בישרו שהוא יעשה תשובה בעתיד, ואז "יבוא אליו" אברהם! ומניין ההכרח לחלק בין תרח לישמעאל?

[נראה חשבון השנים ברש"י ס"פ נח וברש"י פ' בא יב, מ, והעולה שם, שגם לאחרי ברית בין הבתרים – שהיתה כשהיה אברהם בן שבעים שנה – היה עדיין תרח חי, ועוד חי לאחר מכן יותר מששים שנה! ואם כן, שפיר אפשר לומר שיעשה תשובה רק לאחר ברית בין הבתרים, ואז יקויים "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום"].

ב. ובדרך הפשט יש לומר, שרש"י למד זאת מהכתובים דלעיל – בסוף פרשת נח:

שם מסופר שהרן מת "על פני תרח אביו, בארץ מולדתו באור כשדים" – וכפי שמפרש שם רש"י, שנמרוד השליך את הרן לכבשן האש, מכיון שהיה עם אברהם שהתנגד להעבודה זרה של נמרוד.

ולאחר מכן ממשיך הכתוב: "ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן וישבו שם".

והנה לכאורה לא מובן למה הדגיש הכתוב את ה"יציאה" מאור כשדים, והיה צריך רק לומר "וילכו ארצה כנען" וכו';

ומכאן למד רש"י, שאכן עשה תרח תשובה ולכן יצא מאור כשדים, מקומו של נמרוד.

וכשם שמצינו לפני כן בפרשה (י, יא), שנאמר "מן הארץ ההיא יצא אשור" – ופירש רש"י ענין "יציאה" זו, ש"כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא מתוכם".

וזו איפוא הראיה על כך שבשעת ברית בין הבתרים כבר עשה תרח תשובה – מהדגשת הכתוב לפני כן על זה שיצא מאור כשדים, מקומו של נמרוד שהתנגד להאמונה בה'.

ג. ועוד יש לבאר בזה:

אמרו חז"ל "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג, ב), ו"צדיק ורשע לא קאמר" (נדה טז, ב). כי אף שהקב"ה יודע כל העתידות, והוא יודע מראש אם האדם יבחר להיות צדיק או רשע, הרי אינו מוציא זאת בדיבור, כי דיבורו של הקב"ה הוא כמו גזירה המכריחה את האדם להתנהג לפי זה, וזה סותר לענין הבחירה החפשית של האדם (כמבואר בס' תורת חיים לאדמו"ר האמצעי, פ' תולדות יד, ג ואילך).

לקראת שבת

ז

ולכן אין זה מסתבר לומר שהקב"ה אמר לאברהם שתרח יעשה תשובה, שכן בכך היה הקב"ה גוזר עליו כביכול לעשות תשובה, והדבר היה מונע את בחירתו החפשית. ולכן מעדיף רש"י לפרש שהקב"ה סיפר כאן לאברהם על התשובה שעשה תרח כבר לפני כן, שאכן היתה מעצמו ובבחירתו החפשית.

אולם לגבי ישמעאל כן מפרש רש"י שהיתה כאן בשורה על העתיד, שהוא עתיד לעשות תשובה – כי:

(א) שם הרי בהכרח ללמוד כן, כי ישמעאל עדיין לא נולד בשעת ברית בין הבתרים.

(ב) בישמעאל מצינו בלאו הכי שהוא יוצא מן הכלל ד"צדיק ורשע לא קאמר", שהרי הקב"ה אמר עוד לפני לידתו ש"הוא יהיה פרא אדם" (פרשתנו טז, יב) – ולכן אין פלא בכך שהקב"ה גם בישר שהוא עתיד לחזור בתשובה לבסוף.

יינה של תורה

סיפור התורה אודות אברהם – רק מגיל ע"ה

סיפור התורה אודות אברהם אבינו מתחיל בציווי הקב"ה אליו "לך לך מארצך", שהי' זה בהיות אברהם בן ע"ה שנים; הטעם שלא נכתבו המאורעות עמו שקודם לכן

א. בפרשתנו מתחילה התורה לספר אודות אברהם אבינו [דהגם שבפרשת נח כבר מסופר אודות אברהם – אבל שם לא קאי בסיפור אודות אברהם אבינו, אלא רק בתור פרט במשפחת תרח: "ויחי תרח גו' ויולד את אברם . . ויקח תרח את אברם בנו גו' ללכת ארצה כנען"] : "ויאמר ה' אל אברם לך לך גו' ואברם בן שבעים וחמש שנה בצאתו מחרן".

ויש לתמוה:

והלוא מצינו בגמרא ובמדרשי רז"ל אודות חייו של אברהם אבינו עוד הרבה קודם שהגיע לגיל שבעים וחמש שנה – החל מ"בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו" (נדרים לב, א), ואחר-כך פירסם אלוקות בכל העולם, ועד שהעמיד את עצמו במסירות נפש על כך באור כשדים (בלשון הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א ה"ג): "ביקש המלך להורגו ונעשה לו נס");

ואילו בתורה שבכתב לא נזכר כל זה כלל, אלא הסיפור אודות אברהם אבינו בפעם הראשונה מתחיל לאחור כל הסיפורים הנ"ל, רק בגיל שבעים וחמש שנה: "ויאמר ה' אל אברם לך לך וגו'".

לקראת שבת

ט

[הסיפור הנ"ל אודות מסירות נפשו של אברהם אבינו באור כשדים אמנם נרמז בתורה (לעיל יא, כח): "וימת הרן על פני תרח אביו", ובפרש"י שם הביא את הסיפור אודות כך "שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכם לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח אני משלו כו' וכשניצל אברם כו' אצר להם הרן משל אברם אני, השליכוהו לכבשן האש ונשרף" – אבל שם זה רק בתור סיפור אודות הרן, "וימת הרן גו'", ולא בקשר לאברהם אבינו].

ב. וי"ל נקודת הביאור בזה – בהקדם זה שהמסופר בפרשתנו אודות אברהם אבינו הוא (לא רק סיפור פרטי של אברהם, אלא) הסיפור של אברהם אבינו בתור היהודי הראשון. והיינו, דהמסופר בפרשתנו הוא הסיפור של התחלת עם ישראל;

ולפ"ז מובן שכל מה שאירע עם אברהם אבינו בטרם הציווי "לך לך גו'", הנה למרות שמדובר בדברים גדולים ונפלאים וכו' – הרי זה בתור סיפור פרטי דאברהם, אבל אין בזה ביטוי להיותו היהודי הראשון והתחלת עם ישראל. ולכן התורה פותחת (בסיפור אודות אברהם אבינו – היהודי הראשון) דוקא בהציווי "לך לך וגו'" – דבזה דוקא בא לידי ביטוי ה'סיפור' של עם ישראל, וכדלקמן.

ג. ביאור הענין:

הנה, ידוע שגם אצל אומות העולם ישנה ההכרה והאמונה במציאותו של השי"ת – ומבואר בחסידות [ראה גם מה שנתבאר במדור זה בגליון קעו (לפר' מצורע ה'תשס"ח)] החילוק שבין אמונתם דאומות העולם לאמונת בני ישראל, שזהו ע"ד החילוק בין ידיעת דבר-מה באמצעות הוכחות שכליות או ראית הדבר בעצמו:

כאשר אדם יודע על דבר מה מצד הוכחות, נמצא, שבעצם הדבר הוא בהעלם, ורק האדם (ע"י שכלו) בא לידי מסקנא שהדבר צריך להיות כך. משא"כ כאשר הוא רואה את הדבר, הרי הדבר עצמו מתפשט ומתגלה אליו, ועי"ז הוא יודע מכך.

וזהו החילוק בין ישראל לאומות העולם – דאצל אומות העולם ההכרה במציאות השי"ת באה להם רק ע"י החקירה השכלית והראיות שבזה. והיינו, שאלוקותו ית' אינו מתגלה אצלם אלא הוי בהעלם, ולכן ההכרה שלהם באלוקותו ית' היא רק מצד הוכחות. משא"כ בני ישראל מאמינים בהשי"ת באופן דראי', והיינו, שהאלוקות עצמה מתגלה אצלם – בהנשמה שלהם דהוי "חלק אלוקה ממעל ממש" (תניא פ"ב) – וע"י זה הם מכירים במציאות השי"ת (ובמילא, אין צורך בראיות שע"פ שכל).

ד. חילוק זה – שבין אמונת ישראל לאמונת אומות העולם – הוא החילוק שבתקופות אצל אברהם אבינו:

לקראת שבת

עד הגיעו לגיל שבעים וחמש, הכיר אברהם אבינו את השי"ת באמצעות השכל שלו, ע"י שחקר והבין וכו'. וזהו היסוד לעבודתו בהפצת אלוקות באותה תקופה ועד למסירות הנפש שלו באור כשדים – הכל עבור מה שהבין בשכלו את מציאות השי"ת;

ורק בגיל שבעים וחמש, כאשר השי"ת התגלה אליו מלמעלה "ויאמר ה' אל אברם" – הכרתו ואמונתו בהשי"ת היתה כפי שהוא אצל בני ישראל, באופן ש(אין צריך הוכחות מצד השכל, אלא) האלוקות מאירה בהם, ומזה באה ונובעת אמונתם בהשי"ת.

וזהו שהתורה מתחילה לספר אודות אברהם אבינו רק בגיל שבעים וחמש שנה, בקשר לציווי "ויאמר ה' אל אברם לך לך גו" – שכן התורה קאי הכא בנוגע ל(אברהם אבינו בתור היהודי הראשון של) כללות עם ישראל, אשר צביון אמונתם של עם ישראל הוא בזה שהאלוקות מתגלה בהם מצד למעלה, וזה מתבטא דוקא בציווי: "ויאמר ה' אל אברם לך לך גו".

הידושי סוגיות

הטעם דקדושה שני' דוקא קדשה לעת"ל

יקשה ע"פ הכס"מ בדברי הרמב"ם שחילק בין ב' הקדושות, וידחה ביאורי המפרשים דעדיין אינו מיושב מפני מה אין כיבוש האומות מפקיע מקדושה שני'; יבאר באופן מחודש דדין קדושה אינו תלוי בקנין הארץ כ"א הוא ענין בפ"ע שנפעל בהכניסה, ובזה יישב דתלוי אופן הקידוש אי נעשה בדרך כיבוש או חזקה

א.

תמיהה בדברי הרמב"ם והמפרשים לחלק בין קדושה ראשונה לשני'

גבי ירושת הארץ לישראל שנזכרה בפרשתנו, איפליגו תנאי (ערכין לב, א) אי קדושה ראשונה קדשה רק לשעתה או גם לעת"ל, ונפק"מ להיכא דלא כבשו עולי בבל בקדושה שני', דאף שכבשום בזמן יהושע נתבטלה קדושתם בזה"ז. ופסק הרמב"ם (ספ"ו מהל' בית הבחירה. הל' תרומות פ"א ה"ה), דקדושה ראשונה קדשה רק לשעתה, ולכך "אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל" פטורים מתרו"מ דין תורה (והא דלא פטרום הוא רק כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית). ולזה "רכינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות".

ובטעם הדבר מה שנשתנה קדושה שני' מראשונה, דרק קדושה שני' נתקדשה אף

לקראת שבת

לעת"ל אחר שגלו, ביאר בזה הרמב"ם שם, דהחיוב שנתחייבה הארץ בקדושה ראשונה הוא רק מדין "כיבוש רבים", "וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומן השביעית שהרי אינה מארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קידשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השני' הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות".

פירוש דהחילוק תלוי בדרך התיישבות ישראל בה, דבקדושה ראשונה נתיישבו ע"י מלחמה וכיבוש ולזה נתבטלה הקדושה לכשכבשו אותה מהם, משא"כ בקדושה שני' שהוא ע"י שהחזיקו בה, א"א לבטלה מהם ע"י כיבוש.

והקשה ע"ז הכס"מ¹ (הל' בית הבחירה שם), ד"איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה". והוסיף עוד להקשות, "ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש, וכי לא הי' שם חזקה, אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש".

והנה, הרדב"ז (הל' תרומות שם) ביאר בזה, דהדבר תלוי בקידוש שקידשוה בפה דדוקא אז א"א לבטל הקדושה, וזה עשו רק בקדושה שני', משא"כ עולי מצרים לא קידשוה בפה כ"א רק קידשוה במה שנתיישבו בה, ולזה נתבטלה הקדושה משגלו.

אמנם כבר נתקשו המפרשים (ראה שו"ת חיים שאל (להחיד"א) ח"ב סל"ט ד"ה וחזה), דצע"ג לומר דלזה כיון הרמב"ם בדבריו, דהא לא הזכיר הרמב"ם דבר וחצי דבר מענין הקידוש בפה, ורק תלה זה במה דהוי התיישבות ע"י חזקה ולא כיבוש, ואם כוונתו להחילוק הנ"ל הרי העיקר חסר מן הספר, ונראה יותר דהרמב"ם עצמו נתכוין לחלק באופן אחר. ועוד זאת, יל"ע טובא בדבריו, דהא לא אישתמיט בשום דוכתא שייזכר גבי עזרא מה שקידש הארץ בפה, והוא חידוש לומר כן בלא שנתפרש זה בשום מקום.

ב.

קושיות בדברי התו"ם שרצה לבאר דהוא תלוי במה שהי' מדעת הנותן

ולהתו"ם² (עדיית פ"ח מ"ו²) דרך אחר בזה, דכוונת הרמב"ם לומר דבקדושה ראשונה לא נקנתה להם הארץ מיד הנותן, ורק שכבשו מידו וסילקוהו שלא ברצונו, ולזה כאשר באו שוב הראשונים וסלקו לישראל שוב בטלה קדושת הארץ שהיתה תלוי' במה שנסתלקו משם. משא"כ בעולי בבל שהחזיקו בארץ מיד מלך פרס שנתן רשות בידם להתיישב בה,

1) כהבא לקמן ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' ט.
2) ועד"ז במלא רועים ע' קדושה ראשונה אות

לקראת שבת

יג

“לא אתא ביטול ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן”. ר”ל דלזה כיון הרמב”ם במ”ש “חזקה”, דפירושו שהי’ מדעת הנותן, וזה הי’ רק בעלי’ השני’.

איברא דלכאור’ צ”ע איך העלה ארוכה לקושיית הכס”מ³, דהא כיון דכיבוש נכרים במלחמה⁴ הוי קנין⁵ ובכוחו להיות מפקיע בעלות ישראל מארצם, מה לי אם היתה בעלות שע”י כיבוש או בעלות ע”י חזקה; והא כיון דכיבוש הנכרים הוי קנין המועיל להפקיע מידי בעלות, “מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה ג”כ, משנלקחה הארץ מידינו בטלה החזקה”?

ואף קושיא האחרת שנתקשה בה הכס”מ, דאף בכיבוש ראשון היתה “חזקה” עימו – בעינה עומדת, דהא אף נתינה מדעת הנותן היתה שם בכמה מן המקומות, דהגבועונים מסרו עריהם⁶ מעצמם⁷, ולמה לא חילק הרמב”ם לומר דבאותם המקומות נתקדשה קדושה ראשונה אף לעתיד⁸.

והתוי”ט שם הוסיף לבאר בזה, ד”אין להשיב מנתינת השי”ת שנתנה לישראל בראשונה, שיש להשיב שכמו שהש”י נתן לישראל הארץ כך ניבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם, וכן ניבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת האומה הזאת מידינו לא מצינו בה נבואה בפירוש, ולפיכך שלא כדין נטלוה מידינו וקרקע אינה נגזלת”. פירוש דכיון שהגלות הראשונה היתה בנבואת ה’, לא חשיב הנתינה מיד ה’ כנתינה מדעת נותן, כיון דהוא עצמו כבר ניבא שיסתלקו משם.

שבטלה קדושת כל הארץ). וראה לקמן שוה”ג הא’ להערה 28.

7) ואף שזה הי’ מחמת פחד מות, וא”כ צ”ל לכאורה שג”ז נכלל בגדר כיבוש כיון שהיו אנוסים, הרי מצינו (מרדכי גיטין פ”ה. וראה תרומת הדשן סע”ג. מל”מ הל’ מכירה רפ”י ד”ה כתב הטור) שבאנסוהו ליתן מתנה אם הי’ האונס באיום מיתה גמר והקנה.

8) ואין לומר שקדושת הארץ אחת היא ואא”פ שישאר רק על חלק הארץ, כדמוכח מלשון הרמב”ם (הל’ ביהב”ח והל’ תרומות שם) שבקדושה שני’ קדשו רק “כל מקום שהחזיקו”. ולכאורה דוחק לומר שבכיבוש (ראשון) שאני שחל רק על כל הארץ, כדמוכח מהל’ תרומות שם ה”ב (את”ל דרך כל מקום שנכבש בפועל – נתקדש). וראה מנ”ח שם. אבל ראה ירושלמי שביעית רפ”ו. לקמן בפנים.

3) נוסף על מה שהקשה בשו”ת דבר אברהם ח”א ס”י ס”ז.

4) כולל – ג”כ יראת מלחמה, כמו כיבוש אנשי גבעון.

5) גיטין לח, א. ובתוס’ שם. רשב”א וריטב”א שם. שו”ע אדה”ז שם ס”ג. חאו”ח סתרמ”ט ס”י. וראה בארוכה שו”ת דבר אברהם שם ס”א.

6) ראה יהושע קאפוטל ט. ולהעיר ג”כ מעיר היבוסי שלא נכבשה ע”י יהושע (ראה יהושע טו, סג ובמפרשים שם. שופטים א, כא ובמפרשים. ש”ב ה, ו ובמפרשים), ודוד קנה אותו מארוונה בכסף מלא (ש”ב בסופו. דה”א כא, כב ואילך):

ובמנ”ח מצוה רפד (אות ו’), דמכיון שמקום הזה נקנה רק בחזקה נתקדש גם לענין תרומה וחלה באופן שלא נתבטלה קדושתו בגלות נ”נ (כמו

לקראת שבת

וגם בזה עדיין דרוש ביאור, דמה בכך אי היתה נבואה על הסילוק או לאו, הא אי נקטינן דסילוק ישראל ע"י מלחמה הוא קנין גמור⁹ המועיל להפקיע בעלותם, מה לי נתנבאו מקודם על כיבוש הגויים ומה לי לא נתנבאו, הא הכיבוש עצמו כיבוש אחד הוא, וכיבוש זה הוא קנין המפקיע מבעלות הקודמת¹⁰.

ג.

יקשה דא"א לבאר כלל בדברי הרמב"ם שהחילוק תלוי באופן שגלו

ויש שביארו (שו"ת חת"ס יו"ד סרל"ג), דבזה עצמו תלוי גדר הסילוק שע"י האומות, דרק סילוק שהוא ע"י נבואת ה' חשיב קנין המועיל להפקיע הבעלות, ולזה נאמר דרק כיבוש נבוכדנצר וכורש ש"ע"פ ה' כבשו", "הוראת שעה היתה להם ונקנה בכיבוש", משא"כ כיבוש האומות מקדושה השני' לא ה' ע"פ ה' ולזה אין בכוחו להפקיע בעלות ישראל. אבל לא נראה דלזה כיון התוי"ט דהא הוא תלה זה רק בגדר התיישבות ישראל מתחילה, אם הוא ע"י חזקה מדעת הנותן כו'.

ולבד מזה, ודאי אי אפשר לומר דזהו פירוש דברי הרמב"ם, דלהנ"ל אינו תלוי כלל אין נעשו ישראל בעלים על הארץ, ואפילו אי היתה קדושה ראשונה ע"י חזקה ולא כיבוש, מ"מ, היתה מתבטלת כיון שהסילוק ה' ע"פ ה', והרמב"ם כתב להדיא דהחילוק בין קדושה ראשונה לשני' תלוי בהתיישבות שהיתה בתחילה, ורק כיון שקדושה ראשונה היתה ע"י כיבוש ולא חזקה, לכך נתבטלה.

והנה, במה שהוקשה לעיל בדברי התוי"ט, מה שגם בכיבוש ראשון ה' חזקה מדעת הנותן בערי הגבעונים, לכאורה ה' אפשר ליישב בזה, כפי שמצינו מי שכתב כן בביאור שיטת הרמב"ם (שו"ת חיים שאל שם. ועד"ז בצ"ח ברכות ד, א. ועוד), דכיון שבכוונת ישראל ה' אז לכבוש הארץ בדרך כיבוש ולא בחזקה (כפירושה הנ"ל, מדעת הנותן), לזה לא הועיל מה שה' כאן חזקה כיון שהקונים לא נתכוונו לקנות בקנין זה, אלא בקנין כיבוש לבד. והוי כדין "העודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו לא קנה" (יבמות נב, ב. רמב"ם הל' זכ' ומתנה פ"ב הי"ג), שאף שעידור הוי חזקה ויכל לקנות בזה, מ"מ, כיון שלא נתכוין לקנות בחזקה זו דה' סבור שהוא כבר שלו, א"א לקנות בחזקה זו, וכ"ש הכא שהתכוונו דוקא לקנות בכיבוש, ולזה אף באותם המקומות שהחזיקו חשיב שנקנו בדרך כיבוש ולא בחזקה.

(בעלות קלושה שנעשית ע"י) כיבוש, ולא בעלות גמורה שנעשית ע"י קנין גמור (כחזקה) מדעת הנותן. אבל להדיעות שהוי קנין גמור קשה כנ"ל –

9) שו"ע אדה"ז או"ח שם.

10) ולשיטתו צריך לומר (ועד"ז במלא רועים שם. וראה הון עשיר לעדויות שם) שס"ל שכיבוש מלחמה אינו "קנין גמור", וביכולתו להפקיע רק

אבל צ"ע אם נוכל לומר כן בנדו"ד, דאפ"ל דרק במי שאינו מתכוין לקנות אין מועיל מעשה החזקה, אבל במי שרוצה לקנות ורק התכוון לקנות בקנין אחר, אימור דשפיר קונה בכל קנין שיעשה¹¹ – באופן היותר מועיל לחיזוק הבעלות שלו – גם בלא כוונה¹² (ובפרט בקנין דאורייתא¹³). ותו, דהכא לא שייך לומר כן, שערי הגבעונים נקנו בכיבוש ולא בחזקה, דהא לא הי' שם שום מעשה כיבוש כלל לבד מן החזקה, שהרי הגבעונים מסרו עריהם מעצמם ונסתלקו בלא שום קטטה ומלחמה, כ"א הי' שם רק מעשה חזקה לבד שנתיישבו שם ישראל, והיאך נימא שנקנו בכיבוש שלא הי' כאן כלל, אלא עכצ"ל דמה שנקנו הי' זה ע"י החזקה שרק היא היתה כאן.

ד.

יחדש דקדושת הארץ אינו שייך לקניינה והוא ענין בפ"ע

ולכך נראה לחדש בזה באופן מחודש, דחלות קדושת הארץ בקדושה ראשונה ובקדושה שני', לא היתה תלוי' כלל באופן קניית הארץ ובאופן הבעלות, אלא באופן הכניסה וההתיישבות בה, שהם ב' ענינים נפרדים, וכדלקמן.

ובהקדם, דהקשו בב"ב (ק"ט, ב'¹⁴) גבי ירושת בנות צלפחד שירשו בחלק אביהם פי שנים במשפחתו כיון שהי' בכור, דלכאורה הוא היפך הדין דאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק, וכיון שמת קודם שנכנסו היתה ירושה זו רק ראוי' לבוא ואינו מקבל בה פי שנים. ומשני התם ד"ארץ ישראל מוחזקת היא". ומשמע, דבעלות ישראל בארצם כבר הי' עוד מקודם שנכנסו¹⁵.

והנראה בזה, דקנין ישראל על הארץ הוא עוד מברית בין הבתרים דפרשתנו, דדברי ה' לאברהם אינו רק מגדר הבטחה על נתינת הארץ לעתיד, כ"א שבזה כבר נקנתה לגמרי לו ולזרעו אחריו עד עולם. וכן ילפינן להדיא בירושלמי (חלה פ"ב ה"א) ממה שנאמר בהברית, (טו, יח) "ביום ההוא כרת ה' ברית את אברם לאמר לזרעך נתתי (בל' עבר) את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת" – שאי"ז הבטחה בלבד, אלא (בל' הירושלמי) "כבר נתתי"¹⁶.

13) ראה נמוק"י ב"מ י, א. ובהנסמן בהערה שלפנ"ז.

14) ובע"ז (נג, ב). וראה פרש"י שם ד"ה ואשריכם) "ירושה להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

15) וראה בארוכה פרשת דרכים הנסמן להלן. ועוד.

16) וראה ב"ר פמ"ד, כב. פרש"י שם.

נוסף על הקושיא שבדבר אברהם שם כנ"ל.

11) אבל יש לחלק, שהיכא שכבר קנו ע"י כיבוש אין מקום לחזקה לאח"ז כיון שכבר הי' שלהם, כמ"ש במפרשים. וראה שו"ת חיים שאל שם בתחלתו מס' בירך יצחק, ומה שהקשה (בשו"ת) שם.

12) ראה שו"ת צ"צ יו"ד סר"ל. אה"ע סקנ"ט ס"א. ועד"ז בשו"ת חת"ס ורעק"א (ראה לקו"ש חי"א ע' 145 הערה 45, וש"נ).

לקראת שבת

ונמצא שב' ענינים יש בנתינת הארץ לישראל: א) קנין ובעלות הארץ, שניתנה לישראל בברית בין הבתרים (עוד לפני שכבשה¹⁷) מתנת עולם¹⁸, ואין שום קנין המפקיע מזה. ב) קדושת הארץ, שנפעלה אח"כ ע"י שהתיישבו בארץ בפועל¹⁹, ואז חלו החיובים והמצוות התלויים בקדושת הארץ.

ה.

יבאר דהקידוש תלוי באופן הכניסה לארץ, ע"י כיבוש או ע"י חזקה

והנה, מכיון שקדושת הארץ נפעלה ע"י ביאתם לארץ והתיישבותם בה, ממילא מובן, דחלות הקדושה תלוי' באופן שנצטוו לכס בה מפי ה', ובוזה מציינו חילוק בין כניסה ראשונה לכניסה שני': בכניסה ראשונה – בא רצונו²⁰ של הקב"ה והציווי אל בני":

"חלוצים תעברו" (דברים ג, יח. וכן בהכתובים דס"פ מטות לב, כ ואילך), "ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גיבורי החיל" (יהושע א, יד), "נכבשה הארץ לפניכם" (מטות לב, כט), וכיון שכן ה' הציווי, באופן זה לבדו נתקדשה, דהקידוש תלוי בהציווי, וא"כ קידושה הוא רק בדרך כיבוש לבד, ואין חזקה שאחר הכיבוש מועיל כלום בקידוש הארץ, דהא לא נצטוו על חזקה אלא על הכיבוש²¹.

קו"א להל' הפקר בתחלתו). ובהמקנה קדושין שם, דהחזקה (לדעת רבי ישמעאל) היינו חלוקה שביניהם לקנות כאר"א חלקו, ולא לקנות מן הכנענים. וראה שו"ת דבר אברהם שם אות ו'.

19) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 206 ואילך.

20) כמחז"ל (תנחומא ע"פ באור רש"י עה"ת בתחלתו. ועד"ז בב"ר פ"א, ב): שאם יאמרו לסטים אתם כו' ברצונו כו' נתנה לנו.

21) אין להקשות דא"כ במה נקנו ערי הגבעונים? (דהרי גם ידאת מלחמה לא היתה בזה כיון שכרתו ברית וכו') – דכיון שכבשו אנשי גבעון (לעברדים)

17) ומלשון פירוש רש"י (ר"פ בראשית) "שאם יאמרו . . . לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות" משמע לכאורה, שגם הקנין ממון נעשה רק לאחר הכיבוש (ולא לפניו) – אף ש"ל שזהו רק לדעת האה"ע – כדמשמע גם מפרש"י במק"א (נח ט, כו. לך יג, ז. טו, טז. וראה לקו"ש חט"ו ע' 147 הערה 24). וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 4 ואילך, ע' 8 ואילך (הובא בלקו"ש חט"ו ע' 109 הערה 67).

18) אלא "שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כדאמרינן בקידושין דכו"ו במה ירשתם בישיבה וה"נ אמרי' בב"ב דף ק"י" (שו"ע אדה"ז

שכבשתם ארץ ז' גוים.

ב) וארץ הגרנשי שפנה והלך (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ויק"ר פ"י, ו), ה'י כבוש (מפני ידאת מלחמה).

וגם עיר היבוסי שלא נכבשה ע"י יהושע (כנ"ל הערה 6) – י"ל שהי' כיבוש (בפועל) אח"כ ע"י דוד. כפשטות לשון הכתוב בש"ב שם, ז ואילך (ודלא כהמנ"ח הנ"ל הערה 6), ומה שקנה דוד מארוונה ה' רק כדי לשלול זכותו לגמרי (ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך. חכ"ט ע' 87). או י"ל עפמ"ש ברד"ק (ש"ב כד, כג. וכו"ה במנ"ח שם) שהיו שם למס עובד, וא"כ היו

א) בתנחומא שלפנינו ליתא (ומאמר ר"י מסיים בהכתוב "כח מעשיו . . . נחלת גוים". ואולי סיוס הפירוש הוסיף רש"י ע"פ הב"ר שבפנים ההערה).

אבל ביפה תואר לב"ר שם כתב: **באגדת ר' תנחומא** אית' להך אגדה **בהאי לישנא** (ומעתיק כהלשון שבפרש"י). ומסיים: ובוזה הלשון הביא רש"י ז"ל בתחילת פי' התורה. דמשמע שכה"ג גירסתו (וגירסת רש"י) **בתנחומא**. וראה רש"י לתהילים (קיא, ו): **ומדרש תנחומא** כתב לישראל מעשה בראשית . . . שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם .

ויתירה מזו י"ל: מכיון שעל אופן כניסתם לארץ נצטוו "ונכבשה הארץ לפניכם" – "הארץ" סתם – יש במשמע, שמיד שהיתה הארץ כבושה לפניהם, עוד לפני שנכבשו כל חלקי, כבר נשלמה החלות של קדושת הארץ; והיינו בכיבוש יריחו שהיתה "מנעולה של ארץ ישראל", וע"י כיבושה "מיד כל הארץ נכבשת" (במדב"ר פט"ו, טו. תנחומא בהעלותך יו"ד), דבזה לבד כבר חלה קדושת הארץ (אלא שבנוגע לכמה מצוות²² הי' תנאי נוסף של כיבוש וחילוק כו', וע"ד מצות יובל שחיובה חל רק כאשר "כל יושבי עלי" (ערכין לב, א), אבל קדושת הארץ²³ כבר היתה בשלימותה משנכבשה יריחו²⁴ ולא ניתוסף בה מדי²⁵). ובה יובן עוד טעם שלא הועילה חזקה בקידוש הארץ כלום – גם בערי הגבעונים וכיו"ב שלא נכבשו – כי (נוסף על שלא נצטוו אלא על הכיבוש, וכנ"ל) כבר נתקדשה הארץ כולה לפני²⁶, בכיבוש יריחו וכנ"ל.

וכ"ז בכניסה ראשונה אבל בכניסת עזרא נאמר (ירמי' כט, י) "אפקוד אתכם להשיב אתכם גו' להשיב אתכם אל המקום הזה", פירוש דנצטוו רק לעלות ולהתיישב בה, "ושבו בעריכם אשר תפשתם" (ירמי' מ, יו"ד), ולא נזכר בזה כלל ענין הכיבוש. ולזאת, מכיון שרצון וציווי ה' הי' (לא לכבוש, אלא) להתיישב בארץ – ממילא נפעלה חלות הקידוש (בלשון הרמב"ם) "בחזקה שהחזיקו בה".

(יהושע ה, יא–יב) י"ל דאינו תלוי בקדושת הארץ. ראה שו"ת שאילת דוד חידושים בעניני שביעית בתחלתו (ועיי"ש שר"ל שהוי מחלוקת בכתובות (כה, סע"א) ובירושלמי חלה שם). ולהעיר ממנ"ח (שם) שר"ל שגם תרומות ומעשרות וכו' אינו בגדר קדושה אלא מפני דהוא ארצם. ואכ"מ.

25) וכדמוכח גם מזה שמצינו (הובא באנציקלופדיא שם) כמה טעמים ע"ז שלא נתחייבו בתרומות ומעשרות וביכורים (ועוד) עד אחר ירושה וישיבה, ואין מפרשים כפשוטו שאז לא נגמרה קדושת הארץ.

26) ומ"ש הרמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"ב) "ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל א"י לשבטים אע"פ שלא נכבשה כדי שלא יהי' כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבשו חלקו" – היינו להיות "נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות" (לשון הרמב"ם שם), שחיוב המצות נעשה בכל מקום לאחר שנכבש המקום וחלקו (דאלת"ה לא נחייבו ככהנ"ל עד לאחר שנכבשה בסוף ימי דוד ובכו"כ מקומות מפורש דלאחרי יד דכבשו וחלקו נתחייבו), אבל ענין הקדושה נעשה תיכף בכיבוש יריחו.

כמילא נקנית ארצם וכו',¹ דמה שקנה עבד (נתינים) – שקבלו ע"ע מפני היראה כו' – קנה רבו (ר'נמשך" על קנינו עניני העבדות והקדושה שלו), אף שמעצמם מסרו ונתנו עצמם לעבדות.

22) ראה אנציקלופדיא תלמודית שם ע' ריט ואילך. וש"נ.

23) וכדמוכח גם ממ"ש הרמב"ם (הל' תרומות והל' בית הבחירה שם) שקדושה ראשונה היתה מפני הכיבוש אף שמדבר שם בהחייב דתרומות ומעשרות ושביעית שחייבם הוא רק אחר (כיבוש) וחילוק, כי ע"י כיבוש נעשה כבר קדושת א"י גם בנוגע לתרומות ומעשרות.

24) בנוגע לחלה שנתחייבו תיכף בכואם לארץ (ספרי ורש"י שלח טו, יח) לפני כיבוש יריחו, דהרי אכלו מתבואת הארץ ממחרת הפסח

"כמי שנתכבשו" (כבשוה"ג שלאח"ז. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"א). וראה פדר"א פ"ו וברד"ל שם. לקוטי שיחות ח"ל ע' 88 ואילך. ואכ"מ.

ג) להעיר מירושלמי דמאי (פ"ב ה"א. ועד"ז הוא בירושלמי שביעית פ"ו ה"א לכמה גי' (ראה מפרשים שם)). "מעלי מסין כמי שנתכבשו", ובמפרשים שם. וראה אנציקלופדיא תלמודית שם (ע' רב), וש"נ.

לקראת שבת

והנה בכ"ז מבוארים היטב דברי הרמב"ם, שקדושה ראשונה היתה ע"י כיבוש וקדושה שני' – "בחזקה שהחזיקו בה". ומתורץ קו' הכס"מ (הב') דגם "בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא הי' שם חזקה כו'", וכדלעיל בארוכה.

ואף קושייתו הא' דהכס"מ – "מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידינו בטלה החזקה" – מתורצת ג"כ ע"פ הנתבאר. דהנה ההפרש בין כיבוש לחזקה הוא, שהדבר נמצא בידי אחרים וצריך להוציאה מהם בע"כ²⁷. ונמצא דעצם ענין הכיבוש מורה שיש בעלות מוקדמת על הדבר, ואופן הכיבוש הוא ע"י ההתגברות, אבל חזקה גדרו (לא ההתגברות וההוצאה מבעלות הקודמת, אלא) פשוט – שהדבר שלו, לפיכך עושה פעולה של חזקה (להראות ולהפגין בעלותו הגמורה דהמחזיק).

ובזה יבואר החילוק בין קדושה ראשונה (שלא היתה אלא לשעתה) לקדושה שני' (שקידשה ג"כ לעת"ל): בקדושה ראשונה, כיון שנצטוו ליכנס בארץ ע"י כיבוש, שגדרו התגברות והוצאה מבעלות מוקדמת וכנ"ל, ממילא נמצא שמצד הציווי ישנה מציאות של בעלות דאוה"ע לפני הקידוש, והכיבוש תלוי בהתגברות והכיבוש מידם (כיון דהכיבוש נעשה ע"י האופן שנצטוו לכנס, כדלעיל בארוכה); לזאת "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש"²⁸, כי אופן הקידוש, שבאה ע"י כיבוש והתגברות, בטל. אבל בביאה שני' שנתקדשה "בחזקה שהחזיקו בה", שגדרו (לא ההתגברות, אלא) עצם ההשבה לארצם וכנ"ל – נתגלה ע"ז שחלות קדושה זו אינה תלוי' בהתגברות על בעלות האומות, כמו שהכניסה אינה באופן של התגברות על האומות; אדרבה: ציווי ה' להחזיק בה בלי כיבוש, מורה שאין לאוה"ע בעלות כלל בארץ, כמו חזקה כפשוטה שאינה כדי להוציא מבעלות מוקדמת, וכנ"ל.

ובסגנון אחר י"ל: הציווי ליכנס בעליית עזרא באופן דחזקה מורה, שקדושה שני' נפעלה ע"י הבעלות של ישראל מאז ניתנה להם כברית בין הבתרים (דלא כקדושה ראשונה, שנפעלה ע"י הכניסה ולא ע"י הבעלות); ובמילא: כשם ש"א"י מוחזקת היא אינה בטלה לעולם²⁹, דגם לאחר החורבן עודנה "ארצנו" ו"אדמתנו"³⁰ – כך גם בנוגע הקידוש (קדושה שני') שנפעלה ע"י חזקה זו, אינה בטלה.

תרומות שם, "שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפי הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל", ואינו מזכיר כלל שכבשוהו מישראל.

(29) וזה שארז"ל (מכילתא יתרו יח, כז) דא"י ניתנה על תנאי – ה"ז רק בנוגע לקדושת הארץ, שהיית ישראל על אדמתם בפועל, אבל גם אז נשארה בעלות ישראל על א"י בשלימות. וראה צפע"ג השמטות להל' תרומות (סב, א).

(30) ועד שנוגע לדין, לכמה דעות, בנוגע לפרובול שאפילו מי שאין לו קרקע יכול לכתוב

ובאחרונים לירושלמי שביעית רפ"ו ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל דכיון שיהושע ובית דינו חלקו כל א"י לשבטים נק' כבר "שקנו כולה" (בסוף יד שנה). וראה צפע"ג לרמב"ם הל' תרומות שם בסופו (ג, ד). ואכ"מ.

(27) ראה גם הון עשיר לעדויות שם. אלא שמבאר להסברא שהכיבוש נוגע לקנין ובעלות הארץ.

(28) ואין נפק"מ אם עכו"ם קונים בכיבוש מלחמה, רק עצם העובדא "שנלקחה הארץ מידיהם", וכדמוכח עוד יותר מלשונו בהלכות

לקראת שבת

יט

וזוהו שבכניסה הראשונה היתה חלישות בבעלות ישראל, דהא היתה תלוי בהתגברות על האומות מה שהוציאו הארץ מרשותו, ומוכן שהקדושה שנפעלה בזה היא באופן התלוי במה שיצאה הארץ מידי האומות, וכנ"ל שנצטוו לקדשה בכיבוש, דבזה גופא שנצטוו לכבוש נרמזו דהארץ הוא בידי אחרים שצריך לכבשה מהם, וא"כ קידושה תלוי במה שתצא מידם שהוא הענין דכיבוש, ולזה מיד שפסקה מלהיות מחוץ לידי האומות, שגלו ישראל מאדמתם, בטלה הקדושה שהיתה תלוי' בענין ה"כיבוש" שתהי' שלא בידיהם.

ובזה א"ש גם מה שהדיוק הנ"ל דהבעלות היתה מאז ומעולם, מה שנאמר בהכתוב בל' עבר "לזרעך נתתי", זהו דוקא בהכתוב המרמז לכניסה הב' שהיתה תלוי' בהבעלות שישנה תמיד מימות אברהם. משא"כ בהפסוקים שלפנ"ז, המרמזים לכניסה הא', הוא בל' עתיד, "לזרעך אתן", "לך אתננה", כיון דלא מיירי בהבעלות שכבר היתה, כ"א הוא קידוש שע"י כיבוש, שענין הכיבוש הוא כנ"ל שע"י יוצא מרשות האחר, וזהו שרמזו הכתוב שנתינה זו שבדרך כיבוש יהי' רק בעתיד, כיון שכנ"ל הוא תלוי בסילוק האומות שהי' רק בזמן יהושע ולא בימי אברהם.

ו.

**יבאר מהכתובים דפרשתנו דהחילוק בין כניסה ראשונה לשני'
הוא בעין החילוק דמתנה וירושה**

ויש לקשר כ"ז – אופן פעולת הקדושה בב' העליות, דהוא בב' דרכים שונים – בלשונות הכתובים דפרשתנו בדבר קנין הארץ לאברהם ולזרעו אחריו.

דהנה, מצינו שנזכר הענין דנתינת הארץ ג' פעמים בפרשתנו, דבתחילת הפרשה (יב), נאמר "וירא ה' לאברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת", ואח"כ נזכר עוד כשיצא ממצרים ונפרד ממנו לוט, "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך" (יג, טו), "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" (שם, יז). ובפעם הג' הוא הכתוב דלעיל בברית בין הבתרים, "לזרעך נתתי גו'".

ויש לדייק בזה דמצינו כמה חילוקים בין ב' הפעמים שבתחילה, להפעם הג' דברית בין הבתרים, דבהראשונות לא מצינו שיהי' בשייכות לבקשת אברהם או שעשה בזה פעולה וכיו"ב, משא"כ בהברית בין הבתרים הי' זה לאחר שביקש בעצמו (טו, ח) "במה אדע כי אירשנה"³¹ (אחר שנאמר לו מקודם "לתת לך את הארץ הזאת לרשתה" (שם, ז)), ואף עשה

ע 43. אוצר הגאונים קדושין סי' קמו–קנא. וגם הדיעות שחולקין – ראה לקו"ש ח"כ ע' 309 הערה 69, די"ל שבעצם הדבר לא נחלקו. כ"א בנוגע לפרוויבול והרשאה.

31 (ראה פרש"י טו, ו).

בשטר והקנתי לו ארבע אמות לפי ש"אין כל אדם מישראל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל ואם תאמר נטולה הגוים ואנן בגלות, קיימא לן לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחוקת ישראל היא וארץ ישראל נקראת ע"ש ישראל כו"ו – שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך סי' תקלו. וראה ס' השטרות לר"י ברצלוני

בזה פעולה – שהלך בארץ לארכה ולרחבה. וגם שבראשונות נזכר בלשון "נתינה" לבר, ובאחרונה נזכר גם ל' "ירושה".

ומבואר ע"ז (צפע"ג עה"ת שם), דבזה נרמז לב' אופני נתינת הארץ לישראל, ירושה ומתנה³², והם ב' הקדושות שנתקדשה הארץ, דקדושה הראשונה הוא בדרך "מתנה" שנתקדשה כל הארץ יחדיו ולא שייך בזה "מקצת" דהמתנה כולה אחת היא, וקדושה שני' היתה רק במקצת הארץ כיון שהוא מגדר "ירושה" דשייכא אף במקצת. והוא החילוק בין ב' הפעמים, דהפעם הא' שנא' בל' נתינה מיירי בכניסה ראשונה, ובההבטחה שבכרית נזכר לשון ירושה דמיירי בכניסה הב'³³ [כנרמז במה שמצינו רק באחרונה ששאל מקודם, דהי' נחשב כחטא אצל אברהם (נדרים לב, א³⁴)], ורק לאח"ז נאמר לו על הירושה, והוא כעין קדושה שני' שהיתה אחר שגלו על חטאיהם].

וזוהו שהתהלך קודם בארץ לארכה ולרחבה, דהוי כפעולת חזקה כמ"ש הת"י (יג, יז) ד"עבד בה חזקתא"³⁵, וכנ"ל בארוכה דרק בקדושה שני' הי' גם "חזקה" שהחזיקו בה, כדלהלן.

והנה, נקודת החילוק בין ירושה למתנה היא דירושה אין לה הפסק ומתנה יש לה הפסק (ראה ב"ב קט, ב. קלג, א), פירוש דבירושה אי אפשר לו שיוריש לאחד ויגבילו להיות "אחרין לפלוני", דאחר שירש זה ממנו שוב אין להמוריש הראשון בעלות כלל בהירושה להחליט למי תלך והיורש לבדו מורישו ליורשו, משא"כ במתנה רשאי לומר "נכסי לך ואחרין לפלוני", היינו דבמתנה אף אחר שקיבלה לא יצאה לגמרי מהנותן (ואינו עובר בירושה ליורשי המקבל הראשון לכשימות).

ובעומק יותר, החילוק בזה הוא דבירושה שייכות היורש להדבר הוא מצדו, דלהיותו קרוב להמוריש, לכך יורש הוא ממנו, וכיון שבעלותו באה מצד שייכותו בעצמו להירושה, לזה בעלותו עלי' היא בשלימות (ועד שירושה אינו כלל בגדר ד"שינוי רשות", דאין הירושה משתנה לרשות אחרת, כ"א שהיורש עומד במקום המוריש עצמו, ובדרך ממיילא נעשו נכסי המוריש שלו (צפע"ג בשלמה יג, א. מהד"ת יט, א. שו"ת צפע"ג (ווארשא) ח"ב סקי"ח)). וכ"ה קידוש הארץ בפעם השני' שנעשה באופן בלתי תלוי בהאומות שמהם ניתנה הארץ, והי' מצד בעלותם של ישראל מעצמם בארץ מאז ומעולם. משא"כ במתנה, דכל השתייכותו

34) וראה פדר"א רפמ"ח. אברבנאל כאן. ועוד.
35) וראה גם אוה"ח הנ"ל. ב"ב ק, א. אוה"ח יג, יז. פרשת דרכים דרוש ט. ולהעיר משו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' הפקר קו"א סק"א בתחלתו "לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כו' והי' אמרי' כב"ב דף ק", ע"ש. וראה צפע"ג הל' תרומות ג, ד. ועוד. לקו"ש חט"ו ע' 207 הערה 53.

32) ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ב: אם מתנה למה ירושה כו' אלא מאחר שנתנה להן לשום משנה חזר ונתנה להן לשום ירושה.
33) להעיר מרמב"ן שם: והוסיף לכרות לו ברית עליהן שלא יגרום החטא וכאשר צוהו על המילה אמר לו לאחוזות עולם לאמר שאם יגלו עוד ישובו וינחלוה כו'.

להדבר באה רק מצד הנותן מה שהסכים בדעתו ליתנו לו³⁶ (אף ש"אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא יהיב לי' מתנתא"³⁷), שזהו ע"ד הנ"ל דבכניסה ראשונה תלוי הדבר במה שיצאה מידי האומות.

37) מובא בכ"מ (המשך וככה תרל"ז פס"ח. המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד). ועיין מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

36) ראה גם אוה"ת בראשית יא, א. ראה ע' תשסא ואילך. לקו"ש חי"ג ע' 115 ואילך וש"נ (בהערה 19).

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

"גדול שמושה"

"ויתפלא החסיד ר' אייזיק על עומק הפלפול שחידש כ"ק ר' ישראל בחידושי הרב, אלא שהי' מוקשה לו מדוע הקדים את הערותיו לספר המעשיות, להערותיו לחידושי התורה..."

אמיתית שמושה של תורה

לימוד התורה ושמושה הנה לא זו בלבד אשר כחדא אינון – ומי כמונו בדורנו זה יודע ורואה במוחש, את גדול המחסור המוסרי באלו שעסקו רק בלימודה ולא בשמושה של תורה. ואפילו אלו שיודעים את גופה של תורה ומחבבים ומוקירים אותה ומאמינים בני מאמינים בקדושתה הנה הוא אצלם כגוף בלא נשמה, להיות שלא זו בלבד שהלימוד והשימוש כחדא אינון, אלא מפורש אמרו שלפעמים שמושה יותר מלימודה, והטעם הוא מפני ששמושה של תורה זהו קיומה.

ואמיתית שמושה של תורה הוא התוועדות חסידותית - א חסידישער פארבריינגען - כי בהתוועדות זו, כשהיא כמו שנהגו זקני החסידים בכל דור, הנה מספרים סיפורי צדיקים וחסידים עם המוסר השכל שבהם ומבארים ומסבירים מה שצריך להתלמד מהם. ומתעוררים בהתעוררות המתאמת לפי תוכן הסיפורים ובמדה ידועה בא אל הפועל בסור מרע ועשה טוב. ומהאי טעמא הנה חבבו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' נשיאי חב"ד והצדיקים המפורסמים נשיאי החסידות הכללית, זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, את התוועדות החסידים וסיפורי מעשיות.

לקראת שבת

כג

סיפורי המעשיות שקדמו לחידושי התורה

וכמעשה הידוע:

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק צוקללה"ה נבג"מ זי"ע הואיל לשלוח את הרב הגאון האמיתי החסיד הנודע מוה"ר יצחק אייזיק נ"ע הלוי עפשטיין מהאמליע, אל כ"ק אדמו"ר מוה"ר ישראל מרוזין צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בנוגע לעניין הכלל.

החסיד ר' אייזיק, להיותו מחניכי חסידי חב"ד, התעניין במאוד מה אורחות והנהגות חסידי רוזין בכלל והנהגותיו של כ"ק ר' ישראל מרוזין בפרט, וישם דעתו הרחבה ולבו על כל דבר הנהגה בפרט.

הסדר אצל כ"ק ר' ישראל מרוזין הי' אשר בעת קבלת שלום - הנהוג אצל חסידי פולין וואהלין - וכן בשעת קבלת אנשים ("פראווען זיך") וקריאת הפתקאות ("קוויטלעך") הנה "המקורב", אחד מיחידי סגולה מזקני החסידים אשר בחר בו כ"ק ר' ישראל להיות המתורגמן בינו ובין החסידים והי' מכונה בשם "מקורב" - הי' עומד על ימינו, והגבאי הראשון משמאלו.

בין האורחים שהיו אז ברוזין, הי' אחד מגדולי הרבנים בבוקאווינא מפורסם ללמדן גדול וממקושריו הכי גדולים של כ"ק ר' ישראל, והביא את חיבורו לקבל עליו הסכמתו של כ"ק ר' ישראל. גם אחד החסידים בא, אשר אסף כמה שנים סיפורי מעשיות מצדיקים וחסידים ויביא גם הוא את חיבורו, לקחת הסכמה מכ"ק ר' ישראל.

בשעת קבלת האנשים עמדו שני החסידים המקושרים הנ"ל, הרב והחסיד, וחיבוריהם בידיהם. ע"פ הוראת כ"ק ר' ישראל, לקח המקורב את ספריהם מידיהם ויקרא לפני כ"ק ר' ישראל איזה מקומות מחיבורו של הרב ואח"כ קרא איזה ספורים מספרו של החסיד המלקט.

כ"ק ר' ישראל ישב בדבקות ואח"כ התחיל לדבר בדבר מעלת סיפורי צדיקים והרושם הגדול שדבר זה עושה בהיכלי הצדיקים בגן עדן. אח"כ דיבר בענייני חידושי תורה, באותם העניינים אשר המקורב קרא לפניו מספרו של הרב בפלפול רב. ואח"כ ציוה להמקורב לכתוב את הסכמתו על שני הספרים.

הביאור של הרזוניער

החסיד החב"די ר' אייזיק נ"ע הסתכל בתשומת לב על הסדר בקבלת האנשים ועל יחס כ"ק ר' ישראל למקושריו ויתפלא על עומק הפלפול וסגנונו שחידש כ"ק ר' ישראל בחידושי התורה של הרב. אבל הי' מוקשה לו מדוע הקדים כ"ק ר' ישראל את הערותיו וכן את הציווי לכתוב את הסכמתו לספר הלקוטים של ספורי המעשיות, לפני הערותיו על חידושי תורה של הרב וציווי לכתוב הסכמה על ספרו. ויהי לפלא בעיניו.

כיומיים אחרי כן הי' ראש-חודש. החסיד ר' אייזיק הוזמן לסעודת ראש-חודש ובתוך הסעודה אמר כ"ק ר' ישראל דברי תורה וקודם ברכת המזון אמר: הגאון הליטאי ("ליטווישען גאון") תמה ("איז געווען א פלא") עלינו, על מה שדברנו קודם אודות סיפורי הצדיקים ורק לאחר מכן בנוגע לחידושי התורה. כמו גם על מה שהענקנו את הסכמתנו לחיבור של סיפורי הצדיקים קודם הסכמתנו לחיבור של החידושי תורה.

זוהי באמת – המשך ר' ישראל – קושיה גדולה ועתיקה שכבר רש"י הקדוש שהיה גאון עולם בנגלה ובנסתר, נזקק אלי' בפסוק הראשון של ספר בראשית: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם ומה טעם פתח בבראשית משום "כח מעשיו הגיד" – הנשמה הנמצאת במעשים שבכריאה בכל עת ובכל רגע.

הסבא, המגיד הגדול והקדוש ממעזריטש קיבל מהבעש"ט הקדוש את הדרך כיצד לראות בכל דבר את הנשמה הנמצאת בגוף הדבר.

חידושי הרב לעומת חידושי הקב"ה

מבינים הנכם – פנה כ"ק ר' ישראל מרוזין אל החסיד ר' אייזיק – אנו הולכים בדרכו של הקב"ה שנתן לנו את התורה, קודם ספר בראשית – סיפורי צדיקים (כפי שאומר המדרש "במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים) ורק אח"כ ספר שמות – "החדש הזה לכם".

שני המחברים הנם חסידים בעלי צורה; שני החבורים מכילים חידושים נפלאים, אלא שחידושי התורה מספרים על הלמדנות הגדולה וגודל הסברות, שחידש המחבר בתורה הקדושה. סיפורי הצדיקים מספרים אודות החידושים הגדולים שהשי"ת חידש ומחדש בעולם – זו הסיבה מדוע הקדמנו את ההסכמה לסיפורי הצדיקים קודם ההסכמה לספר חידושי התורה.

